

8.0. СТРАТЕГИЈЕ ЗАШТИТЕ И РАЗВОЈА ПОДРУЧЈА ГОЛИЈЕ

У односу на три основне функције резервата биосфере (*конзервацијае, развој, логистичка подршка*) подручје Голија треба да постане узорни пример на коме се истражују и демонстрирају различити приступи усклађивања заштите и одрживог развоја на регионалном нивоу.

Интегративно планирање, које је одабрано као метод спровођења Стратегије заштите и развоја Голије, је процес који тежи да координира и усагласи различите, претходно постојеће концепте заштите, конзервације, рехабилитације, обнове, ревитализације и очувања околине са планирањем осталих димензија Голије и може се сматрати модификатором у другим планерским поступцима.

Оно заузима централну улогу у постављању циљева и њиховом остваривању кроз промишљене интервенције и повезује шири контекст природних вредности и културног наслеђа са развојем и заштитом простора.

8.1. СТРАТЕГИЈА ЗАШТИТЕ И КОРИШЋЕЊА ПРОСТОРА

Основна расподела намене површина у границама Просторног плана Голије ће се вршити на основу усаглашавања обавеза према:

а) систематизацији утврђеној за резервате биосфере на:

- локације за конзервацију (*core area*),
- тампон зоне (*buffer area*), које окружују или се наслањају на претходне локације,
- флексибилне прелазне зоне (*transition area*) или зоне кооперације;

б) подели на зоне са режимима заштите првог, другог и трећег степена, а према Закону о заштити животне средине;

с) и према **примарним наменама** простора на:

- шумско земљиште,
- пољопривредно земљиште,
- водопривредно земљиште и
- изграђено земљиште.

На подручју Плана, први и други степен заштите се идентификује са локацијама за конзервацију и тампон зонама, док ће се трећи степен заштите, односно режими прелазне зоне, примењивати за подручје Плана у целини.

Приоритетним наменама, које модификују и условљавају начин коришћења примарних просторних заузећа, сматраће се: режими заштите природног и културно-историјског наслеђа са заштитним зонама, заштита изворишта водоснабдевања, заштита од ерозије, резервација простора за потенцијално развојне програме и др.

Сукоби интереса се могу појавити у контексту компатибилности приоритетних намена са важећим ресорним законима.

8.2. СТРАТЕГИЈА ЗАШТИТЕ И УНАПРЕЂЕЊА ПРИРОДНИХ И КУЛТУРНО-ИСТОРИЈСКИХ ВРЕДНОСТИ

Интегративна заштита, у контексту односа према баштини, јесте кохерентни систем јавних интервенција који стимулише и уравнотежује различите облике иницијативе које треба да природно и културно наслеђе, у свим њиховим појавним облицима, препознају као:

- необновљиви ресурс,
- извор идентификације,
- развојни ресурс који се може користити за разне видове обнове.

Стратегија заштите "културног предела" је фундаментални елемент уређења и просторног развоја подручја Голије који се дефинише кроз сет мера и акција који инсистира на:

- заштити хабитата са њиховом специфичном разноврсношћу врста;
- заштити, чувању, конзервацији, обнови, ревитализацији културно-историјских вредности и предела у спречи са истим облицима бриге за природне вредности које стварају идентитет Голије;
- заштити споменика културе и њихове околине;
- заштити природних елемената који граде структуру подручја као и геолошких и геоморфолошких особености;
- заштити подручја са високом структурном разноврсношћу и разноврсношћу намена;
- заштити начина градње типичне за регион;
- усаглашавању стратегијског приступа и методологије рада са заштитом најважнијих споменичких целина у окружењу;
- промовисању активности смишљених да ојачају економску базу и унапреде квалитет живота локалног становништва;
- очувању амбијенталних, естетских и рекреативних потенцијала подручја од посебног републичког интереса;
- заснивању заштите посебних вредности на систематском просторном, урбанистичком и тзв. еколошком планирању,
- популаризацији заштите природе (и животне средине) и развијању еколошке свести;
- развоју информационог система заштите (у оквиру информационог система животне средине и простора);
- одржавању и ширењу међународне сарадње на заштити природних вредности и ресурса.

Усвојени су следећи ставови:

- нема принципијелне разлике између процеса заштите и развојне политике; заштита и обнова наслеђа, које обезбеђује изворе за неке од главних планираних функција, јесу саме по себи облик развоја;
- интегративно планирање, које се бави разумевањем и управљањем променама, није само релевантно за појединачне појаве, места, просторне целине са одређеним специфичностима, већ треба буде заступљено на целом подручју

8.3. СТРАТЕГИЈА ДУГОРОЧНОГ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА

Одрживи развој планина, као осетљивих екосистем, подразумева: *подстицање оних активности које производе доходак, као што су одрживи туризам, пољопривреда, рибарство и сл. уз развој других активности, усаглашених са условима и могућностима животне средине и обавезно унапређење инфраструктурних система и јавних служби, посебно оних које се односе на побољшање свакодневног живота и стандарда локалне заједнице и аутохтоног становништва.*

Приоритетни, развојни правци на подручју Голије, који су засновани на постојећим ресурсима, виде се у следећим делатностима:

- **сточарство и шумарство са пратећим делатностима и секундарном производњом;**
- **ревитализација постојећих туристичких капацитета и развој сеоског туризма;**
- **хидроенергетика и водоснабдевање;**
- **развој “индустрије културе и екологије”.**

8.3.1. Пољопривреда

Стратегија развоја своди се на мере подупирања и унапређења пољопривреде без негативних утицаја на природну и животну средину.

Пољопривреда је основа привреде у руралним пределима и неопходно је њено задржавање на плодним, али и **на сиромашнијим земљиштима и површинама са неповољним условима станишта**, да би се загарантовао начин живота и привреда у руралним подручјима и сачувао културни предео.

Циљ аграрне политике треба да буде померање са **квантитета на квалитет**, чиме се постиже:

- **повећање вредности локалних производа** – (секундарна прерада вуне, млека, меса и продаја тих продуката), и **повећање прихода кроз допунску зараду,**
- **пољопривредници као стараоци наслеђа културног предела** треба да буду плаћени за ту

улогу (финансијски подстицај за остатак на подручју, уз одговарајући стандард живота).

8.3.2. Шумарство

Однос државе према шуми у већини европских земаља карактерише:

- стратегија трајног коришћења, која води рачуна о очувању и заштити природне и животне средине и заснована је на најновијим стручним и научним сазнањима о сложеним карактеристикама шума као природних екосистема;
- јединствен и једнак статус свих шума - без обзира на власништво - услове и средства за унапређивање стања и функција шуме обезбеђује власник или корисник шуме;
- за посебна ограничења у коришћењу шума и шумских подручја, или умањене приходе који на основу тога настају, држава или корисник надокнађују ту разлику.

Стратегија управљања и газдовања шумама подручја Голије, полазећи од принципа одрживости (трајности и рационалности) и функција резервата биосфере, обухвата:

- заштиту, очување и унапређивање природног диверзитета као и функција шумских екосистема;
- обезбеђивање услова и могућности за коришћење и развој шумских екосистема и укупних потенцијала шума за потребе фундаменталних и операционалних истраживања, мониторинг стања и промена, а у оквиру образовно-васпитне, рекреативне, културне као и других делатности;
- обезбеђивање услова за заштиту осталих природних вредности и унапређивање шумарства, ловства, водоснабдевања и производње биолошки исправне хране;
- интегрално коришћење шумских екосистема и укупних потенцијала шума моделом који илуструје могући приступ одрживом развоју при газдовању шумама - посебно уважавајући локалне потребе;
- укључивање шумарства у све развојне програме и акције на подручју, с обзиром да једини, у овом тренутку, поседује одређену материјалну основу развоја.

Посебне активности у газдовању шумама обухватају:

- заштиту и обнављање генетског фонда и разноврсности (заштићених, реликтних и ендемичних врста) и репатријацију појединих врста флоре и фауне;
- заштиту и унапређивање шумских екосистема у целини;
- заштиту, конверзију, реконструкцију и реституцију деградираних, девастираних, измењених и угрожених састојина и екосистема;
- заштиту шума од угрожавајућих фактора;

- развој и унапређивање специфичног шумарства ради потпунијег коришћења укупних потенцијала шума;
- едукацију и укључивање локалног становништва у различите активности, од заштите основних вредности парка до укључивања у различите делатности;
- инфраструктурно опремање у циљу што потпунијег полифункционалног коришћења и остваривања напред наведених циљева;
- истраживање сложене природе шуме и карактеристика шумских екосистема, посебно ретких и угрожених и стварање информационе основе о шумама Парка природе Голија.

8.3.3. Ловство и риболовство

Стратегија газдовања ловиштима обухвата: заштиту, гајење, лов и коришћење гајених врста дивљачи, као природног богатства и добра од општег интереса, а што подразумева:

- одржавање и подизање бројног стања постојећих врста дивљачи до нивоа који омогућавају природне одлике станишта, односно до утврђеног економског нивоа;
- побољшање структуре (полне и старосне) популација крупне дивљачи, као и побољшање квалитета трофеја;
- рационално (одрживо) коришћење осталих врста ловостајем заштићене дивљачи;
- репатријација угрожених аутохтоних врста и настављање реинтродукције јеленске дивљачи која по бројности и структури омогућава ловно газдовање;
- очување и унапређење популација трајно заштићених врста дивљачи, као и активна заштита популација свих врста дивље фауне;
- успостављање мониторинга.

Стратегија газдовања риболовним подручјем се базира на:

- заштити и очувању квалитета вода;
- заштити и репатријацији угрожених аутохтоних врста која по бројности и структури омогућава риболовно газдовање;
- изградњи и реконструкцији постојећих пас-трмских рибњака, који представљају корисну допуну код водопривредних и других развојних планова на брдско-планинском подручју где су друге привредне активности ограничене;
- развој спортског риболовства.

Јединственом и усаглашеном организацијом шумарства, ловства и риболовства и сарадњом са туристичким организацијама и становништвом потребно је учествовати у јединственој туристичкој понуди подручја.

8.3.4. Водопривреда и енергетика

Стратегија у коришћењу хидроенергетског потенцијала на подручју Плана, морала би да се заснива на:

- очувању природних услова на водотоку, свођењем негативних утицаја могућих хидроенергетских и хидротехничких објеката на прихватљиву меру;
- заштита водотока или деонице водотока који се, кроз посебну анализу, дефинишу као значајни због других видова коришћења вода или постојања посебних услова и ограничења;
- прихватајући воду као значајни енергетски ресурс за регионално и локално водоснабдевање и производњу здравствено исправне воде за пиће, избор, начин и обим њеног коришћења неће моћи да дође у сукоб са основним премисама заштите подручја, нити да угрози основне вредности.

У вези са улогом акумулација у повећању малих вода, али и ограничењу хватања вода у маловодном периоду године, дефинише се појам "*гарантовани минимум*", као протицај који се низводно од водозавхвата мора обезбедити у водотоку (Закон о водама, "Службени гласник СРС" бр.46/91, чл. 5, став 8). Појам гарантованог минимума се различито дефинише и предмет је посебне анализе у процесу израде водопривредне основе подручја и при изради техничке документације сваког појединачног хидротехничког и водозавхатног објекта.

8.3.5. Туризам

Стратегија дугорочног развоја туризма се заснива на:

- развоју иновативних туристичких модела, које препоручује и "МАВ" за подручје Голије у коме је туризам у рудиментарном облику и са малим смештајним капацитетима;
- трајно и значајно заузимање позиције на домаћем и иностраном туристичком тржишту стварањем туристичких производа и програма на принципима одрживости, на бази квалитетног и одговорног управљања туризмом и рекреацијом, уз примену квалитетних, актуелних и иновативних методологија и техника;
- развој привредних активности које прате туризам и сарадња са органима и организацијама које управљају заштићеним добрима на подручју, шумама, ловним и риболовним подручјима, ради заједничког коришћења објеката и инфраструктуре;
- подстицање изградње објеката инфра и супраструктуре за потребе туризма које истовремено служе и локалном становништву;
- укључивање сеоских насеља у туристичке активности како би се обезбедили услови за оживљавање и развој ових насеља и њихових

ресурса, нарочито у домену производње хране, локалних производа и презентацији аутентичних етнолошких и културолошких вредности;

- едукација становништва и посетилаца-туриста у циљу схватања потребе очувања свих вредности простора.

Развој туризма на принципима одрживости, као део развоја целокупног простора Плана, али и ширег простора, базираће се на дугорочном очувању, заштити и развоју локалних природних, културних и изграђених вредности кроз њихово укључивање у туристичку понуду, са циљем да допринесе економском благостању локалних заједница ангажовањем локалне привреде, запошљавањем локалне радне снаге и коришћењем расположивих локалних ресурса. Осим тога, засниваће се и на сталном праћењу утицаја на: стање животне средине нарочито у зонама заштите, стање популација угрожених биљних и животињских врста, континуалну егзистенцију природног и културног пејсажа, стање биодиверзитета, економске, социјалне и културне последице - аспекте туризма на локалне заједнице.

Стратешко опредељење за развој туризма, као промотивне делатности на овом простору, је у високом нивоу еколошке прихватљивости туризма и туристичких услуга, које треба да прати: рационализација потрошње енергије и воде, смањење количине чврстог отпада, подстицање употребе обновљивих ресурса и коришћења супстанци чија употреба носи низак ниво опасности за животну средину, промоција и подстицање коришћења система масовног превоза као и возила која не загађују окружење, промоција еколошке едукације.

8.3.6. Остали ресурси

Поред наведених, основних, неспорних, природних ресурса подручја, остаје отворено питање коришћења минералних и неминералних сировина које је у току, или оних које су евидентирани, без поузданих података о економској исплативости. Појединачни захтеви ће се решавати у складу са законима, уз поштовање основних одредница заштите и узимајући у обзир и локалне потребе.

8.4. СТРАТЕГИЈА ФУНКЦИОНАЛНОГ УРЕЂЕЊА И КОРИШЋЕЊА ПРОСТОРА

Примарне међурегионалне везе подручја Голије биће усмеравање на Ибарско-моравски коридор: Нови Пазар, Рашку, Краљево, Крагујевац према Београду, док ће северо-западни део Голије бити везан за Ивањицу и даље према Ужицу, а југо-западни део ће се преко Дуге Пољане везивати за Сјеницу и Нови Пазар и даље према Јадрану.

Географски, економски и административни критеријуми, функцијска повезаност и комуникације, потврђују оправданост задржавања постојеће просторно-функцијске организације подручја, са дефинисаним заједницама насеља и постојећим везама са општинским центрима.

8.4.1. Мрежа насеља и изградња

Стратегија развоја и уређења препознаје следећу хијерархију насеља која ће се планом потврдити:

- **насеља делови/подручја који имају одређене развојне предиспозиције;**
- **насеља која имају минималне, демографске и функционалне потенцијале за развој;**
- **насеља која би могла демографски опстати.**

Мрежа насеља се третира као динамички систем у коме се одвија процес умрежавања, у зависности од потреба и интереса локалних заједница. Локална самоуправа, преко веће аутономије и активирањем потенцијала села, требало би да има значајну улогу у новој организацији простора.

У функционалном смислу прави се дистинкција међу гравитационо јачим *центрима заједнице насеља* и осталих, који ће задовољавати основне функционалне потребе примарних и туристичких насеља и тиме опстати на нивоу *локалног центра*, као и оних насеља која ће остати на примарном нивоу, без обзира на административну класификацију (Савово, Штитаре). Пажњу треба обратити на угрожена насеља (Ковиље) у којима постоји материјални потенцијал, али је због неповољног положаја изражен процес депопулације. Будући развој ће се узети за најатрактивније локације према туристичким критеријумима, тако да не угрожавају зоне заштите природе

Узимајући у обзир досадашње програме развоја и планове овог подручја и искуства европских земаља са сличним, неразвијеним, брдско-планинским подручјима, предвиђа се:

- равномерни размештај становништва и мреже насеља;
- хијерархија насеља и међусобна диференцијација према постојећој матрици и одржавање постојеће међусобне диференцијације;
- јачање центара заједнице насеља;
- формирање мреже објеката јавних служби тако да се концентрација садржаја врши у центрима заједнице насеља како би се обезбедио одговарајући ниво квалитета услуга;
- дефинисање прага минимума урбаних функција (јавне и привредне службе) у будућим центрима заједнице насеља (нарочито у Ушћу, Дугој Пољани, Међуречју и Девићима као будућим носиоцима развоја Голије), чиме би биле

задовољене потребе становништва насеља и његовог руралног окружења;

- изградња и модернизација локалне путне мреже и других инфраструктурних објеката у мрежи насеља, чиме би се лакше повезивали центри насеља са општинским центрима, а уједно укључила у инфраструктурну мрежу она насеља која су до сада била изолована, мада имају перспективе за развој;
- активнија сарадња заједнице насеља са општинским центрима, посебно оних у планинским зонама, ради решавања основних социјалних и економских питања;
- очување слободног простора између насеља од дивље градње;
- очување и унапређење квалитета природног окружења;
- концентрација изградње у подручјима која за то буду одређена, постизање густине насељености које могу обезбедити увођење савремене опреме и подизање животног стандарда;
- међусобно повезивање насеља на подручју, без обзира на општинску припадност, путем заједничких програма развоја и јединствене, диверзификоване туристичке понуде.

Центри заједнице насеља са гравитирајућим насељима на подручју Голије очували су критичну масу радне снаге и располажу таквим ресурсима и локацијским погодностима да у догледној будућности, са изградњом одговарајуће путне мреже и других инфраструктурних објеката, могу постати тачке интеграције читавог подручја, имати утицаја на развојне токове од центра према периферији и преусмеравању негативних демографских кретања.

Од тих центара, већи утицај на околна насеља имају једино **Ушће**, **Дуга Пољана** и **Међуречје**, а у Парку: **Студеница**, **Девихи**, **Дајићи (Беле воде)**, **Рудно** и **Градац** и посредно **Шароње**, **Беле Воде** и **Трнава**, који у перспективи треба да јачају улоге **центра заједнице насеља**, док би остали центри остали на нивоу нешто развијенијих **локалних центара**.

Два насеља, **Ушће** и **Дуга Пољана**, на граници подручја, имају карактер главних улазних, пријемних пунктова за подручје, поред општинског центра Ивањице, те за њих би требало планирати и посебне садржаје.

Ушће (општина Краљево) се издваја својом величином, структуром и функционалном опремљеношћу коме гравитира 27 насеља (са и ван подручја Голије). Узимајући у обзир број становника и опремљеност насеља може се закључити да је ово центар насеља у којем постоји одређени природни и створени потенцијал.

Нешто слабије карактеристике има насеље **Дуга Пољана** (општина Сјеница), које има функцију

локалног центра и опслужује основним услугама села која му гравитирају.

Два насеља, **Девихи** и **Беле Воде** (општина Ивањица) представљају главне функционалне, развојне и туристичке пунктове на подручју Плана.

Насеље **Девихи** има оформљен центар насеља и на средокраћи је главних туристичких итинера. Перспектива развоја Девиха лежи у развоју туристичке функције (зимско-летњег, сеоског и спортско-рекреативног туризма). Потенцијални терен за ширење може бити предео Маринковића, низводно дуж Студенице и околне терасе на нешто вишим котама.

Насеље **Беле Воде**, центар Управе Парка природе, нема оформљену урбану структуру, дисперзне је насељености, али има одређену опрему и капацитете, слободни простор за изградњу, а локацијски је погодан за развој једног од централних пунктова на овом подручју.

Два туристичка пункта, у међувремену формирана ван постојећих насеља, **Голијска река** и **Одвраћеница**, и поред конфликтних односа у односу на заштиту, виде се као локације на које се, под одређеним условима, може рачунати у будућој организацији простора.

У приоритетне локације за развој туризма спадају и све локације на којима се налазе **шумарски, ловни и други школски, јавни и производни објекти**, посебно ако нису у функцији, а који се реконструкцијом и адаптацијом могу привести полифункционалном коришћењу и наменама у складу са програмима и захтевима Парка природе.

Опремање насеља јавним објектима, пратиће потребе и њихов развој и у овом моменту се не може квантификовати, осим обавезе да одговара достигнутом цивилизацијском стандарду у развијеним срединама.

8.4.2. Инфраструктурно опремање и уређење простора

Саобраћај и саобраћајна инфраструктура. Путна мрежа задовољавајућег квалитета представља основ привредног и социјалног живота становништва и услов за коришћење територије и њених ресурса.

Стратегија развоја и организације путне мреже подразумева:

- формирање мреже која треба да обезбеди услове за материјално рентабилан, социјално квалитетан живот становника - што спречава миграције аутохтоног становништва;
- покривеност територије путном мрежом која омогућава коришћење свих потенцијала подручја;

▪ планирање, пројектовање и изградња саобраћајница и објеката саобраћајне инфраструктуре који обезбеђују задовољавајући ниво услуга за сва возила, укључујући аутобусе.

Друмски саобраћај остаје основни вид транспорта путника и роба. Реконструкција путне мреже и изградња нових путева ће се изводити на коридорима постојећих путева, уз побољшање геометријских и експлоатационих карактеристика, чиме се подиже ниво услуге путева, а штити простор Парка од нових заузећа.

Саобраћајни услови за остварење привредног развоја подручја су:

- побољшање просторне организације саобраћајног и транспортног система, повећањем квалитета релације простор-време на територији, и побољшањем временске компоненте у тој релацији путем побољшања постојећих и стварања нових комуникацијских могућности, као што су ревитализација и модернизација постојећих магистралних и регионалних путева као и модернизација железничке пруге Лапово - Краљево - Рудница - Лешак - Ђенерал Јанковић - Државна граница;
- обезбеђење већег степена ефикасности, рационалности и економичности у транспорту људи и добара, стварањем услова за одвијање саобраћаја са већим нивоом безбедности, већим брзинама кретања, краћим временом путовања, итд;
- модернизација локалних и некатегорисаних путева између централних насеља ка околном гравитационом подручју;
- резервација и заштита простора за побољшање локалних елемената саобраћајне инфраструктуре;
- развој саобраћајне инфраструктуре, као основног чиниоца просторне организације, тако да се омогући висок ниво услуге путничког превоза путем добро организованог јавног превоза путника, комбинованог (друм-железница) превоза робе и добара, оптимизирањем времена путовања и сл;
- остварење мреже линија јавног превоза путника која омогућава и подстиче планирану организацију насеобинског система;
- повећање укупне мобилности становништва са релативним повећањем броја путовања у границама гравитационих зона појединих централних насеља;
- побољшање укупног нивоа услуге саобраћајног и транспортног система са побољшањем одговарајућих техничких елемената саобраћајне инфраструктуре са посебним освртима на негативне утицаје саобраћаја на друге подсистеме и животну средину;

▪ поред обезбеђења задовољења интерних саобраћајних потреба, унутар Голије, неопходно је да саобраћајна инфраструктура омогући просторну повезаност Голије са суседним општинама, регионом и шире.

Основни концепт саобраћајне мреже на подручју предвиђа следеће приоритете:

- реконструкцију основних путних праваца, без обзира на категорију, којима би се и у хоризонталном и у вертикалном смислу отворило подручје - који би добили и статус регионалних саобраћајница;
- реконструкцију и изградњу, под наведеним условима, “спољашњег и унутрашњег прстена”, којима би се по падинама повезала насеља на већим висинама и обезбедила интерна комуникација на подручју, без потребе изласка на магистралне путне правце - саобраћајнице другог реда - општински путеви;
- уређење и опремање контролисаних шумарских путева - туристичких траса.

Водоснабдевање и каналисање отпадних вода.

Стратегија у развоју водоснабдевања и каналисања отпадних вода у насељима на подручју Плана заснива се на следећим поставкама:

- обезбедити све становнике са потребним количинама воде за пиће и остале потребе;
- обезбедити исправност и сталну контролу воде која се користи за снабдевање становништва;
- решити прихватање и одвођење отпадних вода насеља;
- заштитити површинске и подземне воде од загађења отпадним водама насеља.

Будуће потребе на простору Плана (до 2021. године) зависе од:

- тренда промене броја становника (претпоставка је да ће се зауставити неповољни демографски процеси; тако да број становника досегне око 15.000 и да се просечна норма потрошње повећа на 200 л/ст./дан, тј. 1,10 милиона м³ годишње);
- комуналног опремања насеља водоводном мрежом и објектима;
- броја прикључених потрошача на водоводну мрежу;
- развоја туристичких и привредних капацитета који користе воду за пиће у свом технолошком процесу (претпоставка је да ће изазвати повећање потреба у води за око 1,00 милиона м³ просечно годишње),
- других видова коришћења питке воде.

Уз наведене претпоставке, укупне годишње потребе у води за снабдевање становништва и привреде на подручју Плана, крајем планског

периода (2021), достигле би 2,10 милиона m³, што чини 67 lit/sec просечне потрошње.

Обавезна је заштита свих изворишта, посебно изворишта за велике регионалне системе, земљишта и водене површине у подручју заштите изворишта водоснабдевања од намерног или случајног загађивања и других утицаја који могу неповољно деловати на издашност извора и здравствену исправност воде:

- обавезно је уређење и одржавање *уже и шире зоне заштите изворишта*;
- увођење нових контролних тачака ради праћења стања квалитета вода;
- предузимање мера заштите од неадекватног каптирања и експлоатације минералних вода, иако нису детаљније истражене у хидрогеолошком и балнеолошком погледу;
- предузимање мера очувања квалитета површинских вода у складу са захтеваном класом;
- обавезно пречишћавање свих отпадних вода пре испуштања у реципијент сагласно стандардима прописаним законом, уградња мањих уређаја за пречишћавање отпадних вода у складу са климатским условима и обезбеђење одржавања, контроле и надзора над њима.

Управљање отпадом. У Националној стратегији управљања отпадом - са програмом приближавања ЕУ, коју је припремило Министарство за заштиту природних богатстава и животне средине (2003), у циљу рационалног и одрживог управљања отпадом дефинисана је мрежа регионалних депонија и трансфер станица. За подручје Голије, планирана је једна *регионална депонија* за општине Нови Пазар, Тутин, Рашка и Сјеница, а друга, у којој је општина Краљево, за општине Чачак, Горњи Милановац, и Лучани. Од планираних *трансфер станица* једна је предвиђена за општине Бајина Башта и Ивањица, а друга за општине Рашка и Сјеница.

На локалном нивоу, општине имају своје одлуке о комуналном реду којима се уређује, обезбеђује, организује и спроводи управљање комуналним отпадом на територији општине.

Електроенергетска мрежа. Основна стратегија даљег развоја електроенергетског система на целокупном подручју ЈП "Електросрбија"-Краљево и ЈП "24. септембар" - Ужице, је да створи оптимално решење довољно сигурног, квалитетног и економичног снабдевања електричном енергијом било ког перспективног потрошача, неометан развој у погледу количине електричне енергије и снаге, али уз рационалну употребу електричне енергије и снаге од стране потрошача.

Изградња електроенергетских објеката треба да прати изградњу стамбених и других објеката.

Постојећи проблеми би се могли решити или ублажити изградњом 35kV вода између ТС 35/10kV Ушће и Рудно, изградњом још једне ТС 35/10 kV код Студенице и активирањем ТС Куманица у трансформацији 35/10kV, уз изградњу нових и реконструкцију постојећих објеката на подручју.

ТТ мрежа и мобилна телефонија. На подручју се планира замена: постојећег ваздушног вода Ушће-Студеница оптичким каблом, као и за остале релације, Студеница-Рудно, Савово и Мланча, (уз претходну детаљну анализу која ће утврдити економску оправданост примарних оптичких каблова у односу на примену радиорелејних уређаја). У том случају на одређеним котима би се поставили антенски стубови и контејнери за уређаје и акумулаторско напајање. Постојећи планови развоја предвиђају:

- пролазак оптичког кабла преко територије Дуге Пољане - до краја 2005. године;
- покривање бежичном телефонијом (WLL) дела Парка на општинама Нови Пазар и Сјеница;
- подизање базне станице на Јанковом камену, која ће радио-релејним системом преко Шутеновца бити повезана са централом у Новом Пазару. Остале базне станице нису прецизно дефинисане.

С обзиром на слабу покривеност објектима мобилне телефоније на подручју Плана, оба оператера планирају изградњу нових базних станица, ТЕЛЕКОМ СРБИЈА планира изградњу 6, а МОБТЕЛ 13 базних станица. Планиране базне станице: Куманица (ТЕЛЕКОМ) и Куманица и Јанков камен (МОБТЕЛ) су предвиђене у зонама заштите, па би се морале одредити нове локације.

Рекреативна инфраструктура. Концепт спортске и здравствене рекреације на Голији се заснива на примарној понуди подручја, коришћењу природних и културних мотива, на одвијању активности у слободном простору, са минималним прилагођавањима терена и без изградње већих објеката, осим у центрима месних заједница и на туристичким локалитетима под одређеним условима и према утврђеним граничним капацитетима локација.

Приоритет има реконструкција и изградња полифункционалних спортских терена у центрима месних заједница, уз постојеће школске и јавне објекте

Изградња нове трајне смучарске инфраструктуре не може се предвидети без стручне анализе стварних потенцијала, анализе теренских и климатских могућности и усклађивања са режимима заштите.